

РОМИ СРБИЈЕ У ХХІ ВЕКУ

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
КЊИГА 109

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SPECIAL EDITIONS
Book DCLXXXVIII

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES
Book 109

COMMITTEE FOR THE STUDY OF THE LIFE
AND CUSTOMS OF THE ROMA

SERBIAN ROMA IN XXI CENTURY

Accepted for publication at the 9th Session of the Department of Social Sciences,
held on November 7, 2017, after being reviewed by Academicians *Tibor Varady*,
Professors *Sreten Vujović*, *Dragoljub B. Đorđević*, *Tamaš Korhec*, *Sanja
Zlatanović*, PhD, *Svetlana Ćirković*, PhD and *Božidar Jakšić*, PhD

E d i t o r
Academician
TIBOR VARADY

BELGRADE 2018

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ПОСЕБНА ИЗДАЊА

Књига DCLXXXVIII

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Књига 109

ОДБОР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ ЖИВОТА И ОБИЧАЈА РОМА

РОМИ СРБИЈЕ У XXI ВЕКУ

Примљено на IX скупу Одељења друштвених наука 7. новембра 2017. године
на основу рецензија академика *Тибора Варадија*, професора *Сретена
Вујовића*, *Драгољуба Б. Ђорђевића*, *Тамаша Корхеца*, др *Сање Златановић*,
др *Светлане Турковић* и др *Божидара Јакишића*

У р е д н и к
академик
ТИБОР ВАРАДИ

БЕОГРАД 2018

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Лектура и коректура
Невена Ђурђевић

Технички уредник
Мира Зебић

Тираж 300 примерака

Штампа
Службени гласник

САДРЖАЈ

<i>Предговор</i> – Тибор Варади	7
---------------------------------------	---

I ИДЕНТИТЕТ И ОБРАЗОВАЊЕ

Баја Лукин Сaitовић, <i>Успешност примене афирмативне акције у образовању Рома</i>	11
Баја Lukin Saitović, <i>Effectiveness of Affirmative Action Application in Education of Roma</i>	25
Свенка Савић, <i>Формирање студентског идентитета: ромски студенти и студенткиње смештени у студентским домовима Универзитета у Новом Саду</i>	27
Svenka Savić, <i>Students' Identity Forming: Roma Students Accommodated in University Student Dorms in Novi Sad</i>	57
Зоран Таировић, <i>Промена слике о Ромима</i>	59
Zoran Tairović, <i>Changing the Perspective of Roma</i>	69
Славица Денић, <i>Промене родног идентитета и интеркултуралност</i>	71
Slavica Denić, <i>Gender Identity Changes and Interculturalism</i>	81
Драган Тодоровић, <i>Протестантизација Рома: „бити“ и/или „имати“</i>	83
Dragan Todorović, <i>Protestantization of Roma: „to be“ and/or „to have“</i>	100
Биљана Сикимић, <i>Ковачи у Санџаку</i>	101
Biljana Sikimić, <i>Blacksmiths in Sandžak</i>	117

II ЈЕЗИК, ДРУШТВЕНО ОРГАНИЗОВАЊЕ И СТАНОВАЊЕ

Марсел Куртијаде, <i>Рађање и судбина идеје о стандардизацији писаног ромског језика у СССР, СФРЈ и Србији</i>	121
Marcel Courthiade, <i>The emergence of a project of language standardization for Rromani in USSR, SFR Yugoslavia and Serbia</i>	141
Горан Башић, <i>Друштвено и политичко организовање Рома у савременој Србији</i>	149
Goran Bašić, <i>Society and Political Organization of Roma in Modern Serbia</i>	165
Владимир Мацура, Злата Вуксановић-Мацура, <i>Процес израде урбанистичког плана за неформална ромска насеља – пример Мале Губе у Прокупљу</i>	167
Vladimir Macura, Zlata Vuksanović-Macura, <i>The Process of Formulation of an Urban Plan for Informal Roma Settlements – the Example of Mala Guba in Prokuplje</i>	189

III ЈЕДАН ЕСЕЈ

Michael Simmons, <i>No More Kings</i>	193
---	-----

ПРЕДГОВОР

У овом Зборнику сабрани су радови који проистичу из циклуса јавних предавања одржаних у Српској академији наука и уметности у организацији Одбора за проучавање живота и обичаја Рома током 2014, 2015. и 2016. године.

У уводним речима за свој познати *Српскохрватско-цигански речник*, издат 1947. године, Раде Ухлик каже:

„Дабоме, стара је наша навика да потцењујемо Цигане, један ванредно бистар народ, који, гурнут у страну, непризнат и презрен, у многим земљама живи у најцрњој беди. [...] Нови погледи и нови људи одредиће, међутим, и Циганима достојно место под заједничким сунцем, где ће им се указати прилика да развију своје позитивне способности...“

Од тада (од 1947. године) имали смо многе нове и још новије погледе, имали смо и разне људе на положајима, који су били сматрани за нове људе. Питање је докле смо стигли и где су и ко су данас Роми у Србији.

Радови сакупљени у овом Зборнику наравно не дају потпун одговор на ово сложено питање, али доказују да је оно важно. Теме јавних предавања током три године (2014–2016) биле су различите, али их је повезивала заједничка фокусираност на појаве, регулативе и понашања, која су постала значајна при тражењу одговора на питање: да ли ће Роми наћи „достојно место под заједничким сунцем“?

Неколико радова настоји да критички сагледа какве ефекте (и какве шансе) имају мере у домену образовања, као што су, на пример, мере афирмативне акције; и докле се дошло у тражењу „места под заједничким сунцем“ у студентском животу. Поред статистичких анализа, дате су и процене домета појединих мера и норми. У више радова (понегде повезано са образовањем) испитује се и идентитет, показатељи идентитета и значај идентитета, као и могућа коегзистенција сачуваног идентитета и интеркултуралности. У вези са идентитетом не поставља

се само питање чиме се Роми идентификују, већ и питање како на Роме гледају други, и какви су процеси утицали на формирање идентитета (на пример, процес протестантизације).

Један од значајних радова познатог ромског научника Куртијадеа посвећен је проблематици стандардизације ромског језика, те проблема и питања који се постављају у току њеног процеса. Посебан рад је посвећен и проблематици друштвеног и политичког организовања Рома, уз критички осврт на постигнуте резултате (и непостигнуте циљеве). Значајна је пажња посвећена и једном од кључних проблема у животу Рома (и њихове тежње за једнакошћу), а то је питање становања.

Зборник се завршава једним есејом, чији је аутор Мајкл Симонс (Michael Simmons), познати борац за црначка права у Америци и саборац Мартина Лутера Кинга. Од када живи у Европи, његову пажњу је сасвим логично привукао положај Рома и изражава жестоку критику према онима који Роме виде као једну другачију врсту људи, уместо да траже решење за превазилажење изопштености. Симонс поставља питање: “Why are Roma treated as a special form of the human race, and not as an oppressed people?”

Радови у овом Зборнику доприносе томе да се створи једна адекватнија слика о положају Рома у Србији (и не само у Србији), но при томе упозоравају, да то што се пред нама оцртава не треба да схватимо само као слику, већ и као задатак.

Академик Тибор Варади

ПРОМЕНЕ РОДНОГ ИДЕНТИТЕТА И ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ

Славица Денић

А п с т р а к т. – Идентитет схватамо као флексибилну категорију подложну променама сходно елементима контекста у којем особа или група живи и ствара. Интеркултуралност се схвата као размена. Циљ овог рада је да опише, систематизује и анализира различите облике примене афирмативних мера у Србији, посебно оне везане за упис и студирање на високообразовним школама, те да предложи мере за побољшање живота и рада ромских грађана у Србији. Квантитативно истраживање обухвата Роме и Ромкиње у Војводини у четири одабране групе – укупно 110: координатори/ке за ромска питања, педагошки асистенти/киње, здравствене медијаторке, студенти/киње на УНС. Резултати истраживања показују да изграђивање и примену афирмативних мера остварују у већем броју Ромкиње него Роми, што је до сада био мање познат емпиријски податак, делимично и због начина на који се језички обележавају наведене четири групе послова – готово увек у форми мушког рода (педагошки асистенти, медијатори, студенти, координатори). Предлог је стога да се стварност достигнућа афирмативних мера у Србији данас, језички тако одређује да покаже ову родну специфичност.

Кључне речи: Роми, идентитет, род, афирмативне мере, образовање, студенти, координатори, педагошки асистенти, здравствене медијаторке

УВОД

Мере афирмативне акције за упис ромских ученика и ученица у средње школе, на факултете и високообразовне установе у Србији примењују се од 2003/04. године и спроводе се на основу Закона о заштити права и слобода националних мањина (2002).

Циљ ових мера јесте повећана доступност образовних институција припадницима ромске националне мањине и олакшан упис у средње школе, на факултете и високошколске установе чији је оснивач Република Србија. Иако оне јесу део система, недостаје јасно и свеобухватно системско решење њихове структуре, спровођења, праћења и вредновања ефикасности. Начин на који се сада спроводе, сваке године изнова, и поред наизглед јасне процедуре за упис, не укључује анализу потреба ромских ученица и ученика и усклађеност са програмима подршке на претходним нивоима образовања. Такође, у оквиру постојећих законских и других одредаба мало (или готово ништа) се не говори о родним и интеркултурним особинама ромске популације која се школује и на коју се примењују афирмативне мере. Због тога се намеће питање да ли је постојећи образовни систем у Србији усмерен искључиво ка изграђивању идентитета већинског народа на чијем језику се образују и све остале националне заједнице и колико је он родно сензитиван. Залагање је да у будућности владајући ставови о афирмативним мерама воде рачуна о родним и интеркултурним особинама ромске популације када се процењује учинак у изградњи афирмативних мера од њиховог увођења до данас.

Декада Рома (2005–2015) значајно је убрзала процес укључивања Рома и Ромкиња у институције система, чему је несумњиво допринео и механизам афирмативних мера, али изостају детаљнији емпиријски подаци на основу којих се мери ниво остварености и очекиваног даљег развоја.

ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ овог рада је да опише, систематизује и анализира различите облике примене афирмативних мера у Србији, посебно оне везане за упис и студирање на високообразовним школама, те да предложи мере за побољшање живота и рада ромских грађана у Србији.

Општа хипотеза истраживања јесте да примена афирмативних мера за упис и студирање на високошколским установама утиче на изградњу (другачијег) идентитета студената и (нарочито) студенткиња ромске заједнице.

МЕТОД ИСТРАЖИВАЊА

Афирмативне мере се данас највише системски очитују у увођењу ромских координатора/ки у општинама и градовима, затим педагошких асистената/киња у предшколским установама и основним школама, медицинских медијаторки у здравственим установама, а посебно се

примењују приликом уписа ромских студенткиња и студената на факултете и високе школе.

Укупан узорак чини 110 Ромкиња и Рома (углавном млађег узраста – до 30 година старости) у наведене четири групе. Средство прикупљања емпиријских података су упитници које су испунили: 5 координатора и 8 координаторки за ромска питања (укупно 13) запослени у општинама и градовима у Војводини; 7 педагошких асистената и 8 асистенткиња (укупно 16) који раде у основним школама и предшколским установама у Војводини; 54 студенткиње и 26 студената (укупно 80) ромске националности који студирају на факултетима и високим школама на Универзитету у Новом Саду; 2 здравствене медијаторке, из Новог Сада и из општине Жабаљ. Узорак је формиран на основу стања ствари на терену у 2013. години.

Табела број 1. Укупан узорак у истраживању у Војводини у 2013. години

Укупан узорак у истраживању									
Координатори/ ке за ромска питања у ЈЛС		Педагошки асистенти/ киње у ОШ и ПУ		Студенти/ киње на Универзитету у Новом Саду		Здравствене медијаторке		Укупно	
8 Ф	5 М	8 Ф	7 М	54 Ф	26 М	2 ФФ	0 М	110	
Σ 13		Σ 15		Σ 80		Σ 2		Σ 110	

Педагошке асистенте сам испитала помоћу упитника који садржи податке о условима и начину рада (тип радног односа: стални или повремене, које послове обављају у ОШ/ПУ, са колико деце раде, обуке које су похађали, правилник, план и програм по коме раде, уџбенике и наставна средства која користе), као и податке о другим ангажовањима и компетенцијама (да ли су ангажовани и као наставници ромског језика, да ли говоре неки страни језик, да ли говоре ромски језик, да ли су активни у невладином сектору).

Посебно сам испитала групу ромских студенткиња и студената на УНС и високим струковним школама у Војводини. Узорак чини 80 студената/киња (од тога 54 студенткиње (67,5%) и 26 студената (32,5%)) који су уписани на основне, мастер и докторске студије, затим студенти/киње који су дипломирали у периоду од 2008–2013. године на факултетима и високим школама на Универзитету у Новом Саду, као и студенти/киње приватних факултета у АП Војводини. Узорак сам добила тако што сам у фокус ставила оне који су уписани у прву годину студија у школској 2013/14. академској години и проширила га студен-

тима и студенткињама виших година студија и онима који су дипломирали, а желели су да попуне упитник.

Садржај упитника чине подаци о породици (чланови породице са којима студенти/киње живе, стручна спрема и радни статус родитеља, подаци о окружењу у коме су одрасли, о знању и употреби ромског језика), о условима становања, као и о условима образовања (да ли су добијали стипендију током средњошколског образовања, са каквим препрекама су се суочили приликом уписа на факултет/високу школу, да ли добијају неку од студентских стипендија, да ли имају смештај у студентском дому, да ли су користили систем афирмативних мера и каква су њихова искуства, да ли сматрају да афирмативне мере доприносе изграђивању идентитета ромских студената).

Испитаници су старости од 19–34 године, просечна старост износи 23 године, а укупан узорак је анализиран према полу и према годинама студија: прва година, више године и дипломирани студенти.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Основни резултат истраживања показује да је у укупан процес изграђивања и примене афирмативних мера у 2013. години укључен већи број Ромкиња него Рома, у све четири групе: 214 Ромкиња и 149 Рома било је запослено у институцијама у Србији (координатори/ке за ромска питања, педагошки асистенти/киње, здравствене медијаторке), што говори о значајном помаку што се тиче ромске заједнице у целини, а посебно учешћа Ромкиња у друштвеном животу. У студентској популацији такође је доминантна женска ромска популација на свим нивоима вишег и високог образовања (основне, мастер, докторске студије). Резултати истраживања по наведеним групама су следећи:

1. Координатори/ке за ромска питања – потреба за ангажовањем координатора/ки за ромска питања у општинама и градовима у Србији у којима живе Роми, постоји како би проблеми ромске заједнице у локалној самоуправи били видљиви и ефикасније се решавали. Позитивна је чињеница да су локалне самоуправе препознале важност увођења координатора за ромска питања – у Војводини је таквих 13 локалних самоуправа у којима је ангажовано 8 координаторки и 5 координатора. Оно што није добро је да су те особе углавном ангажоване по уговору на одређено време (на годину дана), често имају неадекватне услове за рад и готово занемарљива овлашћења, а раде и послове који им нису у опису послова за то радно место. Можда је у овом објашњењу и делимичан одговор на питање зашто се више Ромкиња него Рома налази на овом несигурном, а значајном месту у општини.

Координатори имају „привидно” друштвену моћ, која је умањена тиме што локалне самоуправе и надлежно Министарство за државну управу и локалну самоуправу нису створили услове за ваљану примену овог програма. Њихова радна места у локалним самоуправама требало би да буду систематизована, а посао јасно дефинисан и одређен од стране надлежног министарства. Свакако би дугорочна визија развоја у општинама била другачија када би координатори и координаторке за ромска питања били запослени на неодређено време, нарочито у оним општинама у којима је број Рома и Ромкиња значајан. Укратко, закључујем да је једна системска новина била корисна, али након десет година примене она није постала и стварни део система рада у градовима и општинама у којима живе Роми и Ромкиње.

2. Педагошки асистенти/киње – рад педагошких асистената у великој мери је допринео повећању обухвата ромске деце у основном образовању. Ипак, њихова улога, могућност напредовања и статус у оквиру образовних установа, још увек нису јасно дефинисани.

Подаци добијени на основу упитника показују да су на овим пословима такође више ангажоване Ромкиње него Роми (укупно је у Србији запослено 175 педагошких асистената: 95 Ромкиња и 80 Рома, од тога је у Војводини укупно 30: 20 Ромкиња и 10 Рома). Нико није стално запослен, већ су ангажовани на основу уговора на одређено време (на годину дана). Сем тога раде са различитим, често великим бројем деце, међу којом неретко има и неромске деце (обавезни су да раде са свом децом којима је потребна помоћ у учењу и савладавању школског градива), а надлежно министарство до краја 2014. године није организовало све законом прописане обуке за педагошке асистенте/киње којима би се они снабдели потребним знањем и способностима.

Програм педагошких асистената/киња могуће је унапредити уколико се: дефинишу критеријуми за њихово ангажовање, запосле на неодређено време, ангажује довољан број запослених педагошких асистената/киња, унапреди њихов статус у предшколским установама и основним школама, дефинише опис посла и одговорности, уједначи број деце са којом раде и обезбеди систематско стручно усавршавање и напредовање.

Наиме, пракса показује да су неретко у ситуацији да се баве проблематиком која надилази њихова теоријска и практична знања потребна у конкретним случајевима у локалној заједници (поготову што се одговорност школе често пребацује на асистенте, уместо да се њихова улога види у повезивању образовних установа и ромске заједнице и ромске породице).

3. Здравствене медијаторке – увођење здравствених медијаторки имало је за циљ побољшање здравља и ширење знања о превенцији и очувању здравља одраслих и деце у ромској заједници. Квалитативни

подаци показују да су здравствене медијаторке утицале на побољшање здравља пре свега ромских жена и деце, нарочито у ромским насељима, да оне иницирају, спроводе и/или проблематизују бројне активности за добробит ромске заједнице. Надлежно министарство континуирано обезбеђује додатне едукације за медијаторке, али ипак треба рећи да су то Ромкиње које су завршиле углавном само основну школу. Нажалост, ни ово радно место није систематизовано у систему здравства, већ су медијаторке ангажоване по уговорима на одређено време.

Препорука је да се у здравствени систем Србије уведе стандардизовано занимање здравствене медијаторке и омогући запошљавање на неодређено време. Неопходне су и континуиране обуке медијаторки у области здравства, као и простор за њихов рад и опрема за активности на терену. Надаље, потребна је и интензивна сарадња са локалним самоуправама, као и са координаторима за ромска питања и са педагошким асистентима како би се избегла ситуација у којој „сви раде све” и да се на овај начин малобројни људски ресурси у локалној средини троше рационално. Ресурсе за будуће медијаторке видим у значајном броју ромских средњошколаца и студената који похађају медицинска усмерења у Србији, те да је неопходно укључити их у даље спровођење овог програма. Уколико би квалитетнији кадар из ромске заједнице обављао послове који се тичу здравља Рома и Ромкиња, сигурно би и резултати овог програма били успешнији.

Инклузија Рома и Ромкиња се остварује у локалној средини и локалне самоуправе располажу подацима о броју и потребама ове заједнице на својој територији. Према Попису становништва из 2011. године Роми у Србији настајују 92 локалне самоуправе, а њихов број је различит од општине до општине. Искуства указују на то да су у претходном периоду инклузивне активности успешно спроведене у оним локалним самоуправама у којима су ангажоване особе из ромске заједнице које су о томе водиле рачуна. Остваривање Стратегије за инклузију Рома у Србији, између осталог, зависи и од тога на који начин се врши управљање и праћење, како на националном тако и на локалном нивоу, али и од тога колико су у читав процес укључени представници/це ромске заједнице.

Закључак који се тиче сва три механизма због тога јесте да би у свакој општини/граду у Србији, нарочито у онима где живи већи број Рома и Ромкиња, морали да буду запослени координатор/ка за ромска питања у општини, педагошки асистент/киња у предшколским установама и у основним школама и здравствене медијаторке у домовима здравља. Њима је потребно обезбедити стално запослење и континуирано усавршавање, јер једино на тај начин ромска заједница може да учествује у креирању и спровођењу мера у локалној средини, не само у садашњости него и у будућности. Такође, неопходна је сарадња и

размена података између ових механизма, али и координација између националних и локалних инструмената инклузије коју би морали да успоставе надлежна министарства. Тачније, хоризонтално и вертикално повезивање у дужем временском периоду дало би очекиване резултате побољшања.

4. Студент/киње – укључивању Рома и Ромкиња у рад институција у Србији током последњих десет година допринеле су и мере афирмативне акције у образовању ромских ученика, омладине и студентске популације. Од академске 2003/04. године, од када се ове мере примењују, повећава се број ромске ученичке популације у Србији, али је у односу на укупну популацију Ромкиња и Рома он и даље недовољан, а у поређењу са истим показатељима који се тичу већинске популације, чак и занемарљив. Истраживање тог процеса до сада није добило адекватну научну обраду. Тачније, неопходно је доношење додатне обавезујуће правне регулативе (пре свега усвајање правилника о спровођењу афирмативне акције) како би се прецизно дефинисале процедуре и критеријуми за упис ромских ученика/ца и студената/киња, побољшала информисаност ромске заједнице о примени афирмативних мера, али и смањила могућност њихове злоупотребе у пракси.

Такође, како би што већи број Рома, и посебно Ромкиња, стекао високо образовање, потребно је увођење различитих, али координираних подстицајних форми, као што је буџетско финансирање и приоритет за боравак у студентским домовима, стипендирање ромских студената/киња који се опредељују за струке које су од посебног значаја за ромску заједницу, као и студената/киња који завршавају мастер студије и желе да продуже студирање на докторским студијама. Напомињем да не постоје тачни подаци о броју уписаних ученика/ца и студената/киња и о њиховом постигнућу јер није устаљена обавезна процедура за праћење њиховог школовања.

Основни податак је да су студенткиње дисциплинованије у извршавању студентских обавеза, редовније дипломирају, чешће настављају да се усавршавају (мастер или докторске студије). Нажалост, најчешће не добијају запослење у државним институцијама, већ своје знање активирају у различитим ромским невладиним организацијама, које неретко саме иницирају и организују, или (ређе) у међународним организацијама. У раду Савић и Митро (2015) дају се подаци о броју женских ромских организација регистрованих у периоду који овде истражујем, а чије су оснивачице углавном дипломиране студенткиње. Само неколико година касније, наиме, у 2017. години, већина тих организација не ради јер не постоји финансијска подршка из разних државних извора на локалном, покрајинском или државном нивоу, а још мање од страних донатора. То значи да је већина дипломираних Ромкиња препуштена да се сналази или да се преквалификује за неке друге послове.

Потребно је дефинисати мере и активности којима би се дипломираним студентима и посебно студенткињама ромске националности омогућило запошљавање, нарочито у државним институцијама и у областима које се тичу унапређења положаја Рома и Ромкиња (образовање, запошљавање, здравство, становање, социјална заштита итд.). Подизање образовних капацитета и компетенција мора да има за циљ запошљавање високообразованих особа из ромске заједнице, нарочито жена, у супротном се доводи у питање и основна замисао о примени афирмативних мера у образовању.

Најбољи пример за ово јесте податак да је готово половина високообразованих Рома и Ромкиња нашла запослење ван Србије, што се може сматрати само још једним видом „одлива мозга” из Србије уопште. То значи да образована ромска елита, пре свега млађа, неће своје умеће доказати у локалној заједници, него у широј – европској. Непостојање слуха за образоване младе кадрове ромске заједнице, такође се може сматрати имплицитном дискриминацијом државе.

Свенка Савић (2017) истражује један сегмент живота ромских студената, а то је смештај у студентским домовима. Циљ овог пилот истраживања је био да се прикупе емпиријски подаци о различитим питањима живота ромских студенткиња и студената смештених у студентским домовима Универзитета у Новом Саду (УНС) током студија, како би се на основу њих могло закључити у којој мери становање у студентском дому (не)доприноси формирању студентског идентитета студентске групе, с једне стране, и очувању компоненти идентитета којима остају везани за ромску заједницу, с друге стране. Испитано је 10% ромске студентске популације која има искуство живљења у студентским домовима на УНС током последње деценије. „Резултати показују да сви ромски студенти сматрају да је за њихово студирање од важности да буду смештени у студентским домовима током студија из економских, социјалних, просторних и информацијских разлога. Подаци показују да су смештајем у студентском дому ромски студенти у самом старту обележени као „други“: припадници друге националне заједнице и припадници групе која је укључена у стамбени простор по посебним мерама, што подједнако оптерећује ромске студенте оба пола док формирају студентски идентитет и већу сличност са свима другима у академској заједници.“

Подаци о животу ромских студената у студентским домовима, као и подаци о њиховом запошљавању након успешних студија, јасно показују да су афирмативне мере у ова два сегмента студентског живота само делимично успешне. Но, ти подаци су драгоцени када доводе у везу род, интеркултуралност и успех у студирању: Ромкиње су успешније у студирању од Рома, а обе полне групе се подједнако не запошљавају у институцијама система.

ЗАКЉУЧАК

Тодоровић (2014) представља Романипе, традиционални систем правила и вредности за образац ромског идентитета и културе. Уласком у образовни систем од предшколског до високошколског нивоа, ромски ученици немају могућности да се упознају ни са једним елементом сопствене културе, а афирмативне мере заправо теже бржем укључивању ромске заједнице у вредносни и културни систем већинског народа. Стога је очекиван податак да се током примене афирмативних мера које у овом раду пратим, мења идентитет Ромкиња и Рома у правцу пожељног у широј заједници.

Савић (2017) је истражила у којој мери су повезани образовање, род, етнички и верски идентитет код младе интелектуалне елите у Војводини на примеру обележавања крсне славе код православних ромских студената и студенткиња са Универзитета у Новом Саду. На основу података из упитника са ромским студентима закључује да је њихов верски идентитет постојан, али верски идентитет је у сагласју са верским идентитетом већинског народа па се овај податак може тумачити и као знање о сопственој верској припадности, колико и као настојање да се приближе верском обрасцу већинског народа са којим живе у заједници.

Општи закључак показује да је дошло до промене компоненте родног идентитета код ромских студената. Уочљива је промена у димензији рода афирмативних мера у Србији (у години у којој је истраживање спроведено, тачније у последњим годинама примене Декаде Рома: 2013–2014) у све четири групе (координатори/ке, педагошки асистенти/киње, здравствене медијаторке, студенти/киње).

Ипак, оне нису видљиве довољно, пре свега због језичке употребе. Наиме, називи за ове групе се користе у мушком роду (координатори за ромска питања, педагошки асистенти, здравствени медијатори), а језички знак у мушком роду није транспарентан у односу на реалну стварност – далеко је више (статистички значајно) Ромкиња ангажовано на спровођењу афирмативних мера. Тиме је „замагљен” допринос Ромкиња у друштвеном и националном (ромском) идентитету.

Наведени истраживачки подаци указују и на потребу за променом устаљеног стереотипног приказивања Рома и (пре свега) Ромкиња као непожељних, одбачених, необразованих, како би се могла конструисати повољнија слика о утицајним, даровитим и образованим женама које имају моћ у својој и широј заједници.

Остаје питање да ли је овај својеврсни преокрет, који у овом тренутку уз помоћ афирмативних мера чине образоване жене у ромској заједници у АП Војводини, само краткорочна тенденција, или је то пак значајан помак у изграђивању другачијих идентитета Рома и Ромкиња у новим друштвеним односима.

ЛИТЕРАТУРА

- Анђелковић, Бранка; Обрадовић, Марко; Радоман, Јелена (2013), *Процена ефикасности локалних механизма социјалног укључивања Рома и Ромкиња*, Београд: Тим за смањење сиромаштва Владе Републике Србије (СИПРУ), Центар за истраживање јавних политика.
- Денић, Славица (2015), *Родни идентитети и интеркултуралност: критичка анализа афирмативних мера на високошколским институцијама у Србији: 2000–2013. године*, Нови Сад: Завод за равноправност полова.
- Републички завод за статистику (2012), *Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији – Национална припадност*: Београд, РЗС.
- Савић, Свенка и сараднице (2009): *Род и језик*, Нови Сад, Женске студије и истраживања, Футура публикације.
- Савић, Свенка (2013), *Искусва менторског програма са ученицама: вишеструко подзаступљене групе*, Нови Сад: Завод за културу Војводине.
- Савић, Свенка ур. (2017) *Како је мушки род од девица?: високообразована ромска женска елита у Војводини*, поглавље: „Образовање, род, етнички и верски идентитет ромске младе интелектуалне елите у Војводини: крсна слава код Рома“, Футура публикације и Женске студије и истраживања, Нови Сад, 32–55.
- Савић, Свенка (2017), *Формирање студентског идентитета: ромски студенти и студенткиње смештени у студентским домовима Универзитета у Новом Саду*, у штампи.
- Савић, Свенка (2015), „Женске ромске невладине организације у Војводини: 2000–2014“, Душко Радосављевић, Мирослав Кевежди, Ева Вукашиновић ур., *Национални савети националних мањина и култура 2: зборник радова*, Завод за културу Војводине, Нови Сад, 191–204.
- Тодоровић, Драган (2014), „Културни идентитет Рома“, у Валентина Соколовска, ур. *Друштвени и културни потенцијали Рома у Србији*, Филозофски факултет у Новом Саду, Одсек за социологију и Центар за социолошка истраживања, Нови Сад, 57–77.

Slavica Denić

GENDER IDENTITY CHANGES AND INTERCULTURALISM

S u m m a r y

We perceive identity as a flexible category subject to changes according to the contextual elements in which a person or a group lives and creates. Interculturalism is perceived as an exchange.

The purpose of this paper is to list, systematise and analyse various forms of implementing affirmative measures in Serbia, particularly those in connection with enrolling in and studying at higher education institutions, and to propose measures for improving the life and work of the Roma population in Serbia.

Quantitative research includes both male and female Roma individuals in Vojvodina in four chosen groups – 110 in total: coordinators for Roma issues, pedagogical assistants, health mediators, students at the University of Novi Sad.

The research results show that building and implementing affirmative measures is mostly realised by female Roma individuals, compared to male, which has thus far been less familiar empirical data, partly because of the manner of linguistically marking the four groups of jobs – almost always in the masculine gender (pedagogical assistants, mediators, students, coordinators¹). Therefore, the proposition is to linguistically determine the reality of affirmative measures' achievements in Serbia in order to show this gender specificity.

Key words: Roma, identity, gender, affirmative measures, education, students, coordinators, pedagogical assistants, health mediators

¹ Please refer to the Serbian version for clear differences.